

Odešel Miloslav Petrusek

Českou sociologii postihla těžká ztráta. V neděli 19. srpna zemřel ve věku 76 let Miloslav Petrusek – jedna z jejích nejvýznamnějších současných osobností. Zlínský rodák, absolvent brněnské univerzity – vystudoval zde filosofii a dějepis, v 60. letech odborný asistent v Ústavu marxismu-leninismu, resp. Ústavu sociálně politických věd Karlovy univerzity, kde se jako člen týmu Pavla Machonina účastnil proslulé sociologické analýzy sociální stratifikace československé společnosti a přispěl kapitolou o sociálních kontaktech a sociopreferenční orientaci do normalizačním režimem proskribované publikace *Československá společnost*.

Po delším působení za obtížných normalizačních podmínek na katedře sociologie Filozofické fakulty Karlovy univerzity odchází Petrusek do „vyhnanství“ v Knihovním a informačním středisku Univerzity Karlovy, jehož klidné prostředí mu paradoxně umožňuje věnovat se studiu odborné literatury a intelektuálně se vyzbrojit pro neplodnější fázi svého života, kterou mu jako mnohým českým humanitním intelektuálům otevřela v roce 1989 „sametová revoluce“. Miloslav Petrusek se stává profesorem a po jistou dobu prorektorem Karlovy univerzity, zakládá Fakultu sociálních věd UK a je jejím prvním děkanem, je předsedou Masarykovy české sociologické společnosti, členem Učené společnosti ČR, Polské sociologické společnosti a Ruské akademie společenských věd, členem redakční rady *Sociologického časopisu / Czech Sociological Review* a redakčních rad dalších společenskovědních časopisů, získává řadu domácích i zahraničních ocenění atd.

Především však je velmi plodným autorem a skvělým pedagogem. Opouští vody empirické sociologie, kam jej zanesla 60. léta, a stává se suverénním autorem či spoluautorem knižních prací, studií a esejů věnovaných dějinám sociologie a zejména sociologie české, sociologické teorii, obecné metodologii, sociologii umění a literatury, postavení a společenské úloze sociologie. Jako významný český intelektuál komentuje aktuální společenské problémy české společnosti. Málo připomínaná je Petruskova zásluha jako vedoucího redakční rady o vydání *Velkého sociologického slovníku* – úctyhodného encyklopedického díla z roku 1996 a jeho podpůrná role v pozadí Sociologického nakladatelství SLON. Svůj talent, znalosti a energii věnuje Petrusek domácí intelektuální scéně a nepodniká exkurze do světa mezinárodních výzkumných projektů a na ně navazujících publikací. Překládá však zahraniční literaturu – např. Baumanovy *Úvahy o postmoderní době*.

Miloslav Petrusek byl také okouzlujícím řečníkem a pedagogem, miláčkem studentů, jejichž práce vedl, s kterými si rozuměl a uměl je motivovat. Pro jeho přednášky na Fakultě sociálních věd musely být vyhrazeny ty největší posluchárny. Byl také znalcem a milovníkem umění, krásy, půvabu a elegance v jejich hmotné, symbolické i lidské podobě.

Dnes už Milan, jak jsme jej všichni oslovovali, zasedá kdesi na českém sociologickém Olympu spolu s T. G. Masarykem, J. L. Fischerem, Pavlem Machoninem a dalšími a shovívavě se dívá, jak naložíme s jeho odkazem. Nám dole bude chybět.

Michal Illner

Odešel velikán české sociologie

Ta smutná zpráva zaskočila – Milan Petrušek byl nejen největší osobností soudobé české sociologie, ale už i jakousi institucí o sobě, s níž se počítalo. Kdybych parafrázoval Jana Wericha, byl „zámkem plným sociologů“ s almarami knih a článků o nejrůznějších teritoriích sociologického vesmíru. Byl encyklopedickým ústavem, který informuje a hodnotí, vykládá a shrnuje, navíc s nabádavým mravním imperativem.

Nelehko se rychle píše slova k uctění památky tohoto mimořádného badatele a pedagoga. Vždyť to bylo sotva včera, kdy jsme po redakční radě spolu hovořili o Nešporově projektu dějin české sociologie, do něhož naposledy přispěl knihou o osudech českých sociologů v emigraci. A bylo to snad především, kdy jsem mu předával svoji veršotepeckou zdravici k jeho pětasedmdesátinám se slovy – Všichni Ti blahopřejí, Milane, ale nikdo Ti nenapíše zdravici, jak to bývávalo v našem mládí.

Dovolil jsem si takto žertovat s ohledem na historickou zakotvenost našeho vztahu a jeho lehkou povznesenost. Od počátku do konce to byl ale vztah neučenlivého žáka ke shovívavému učiteli. Už v prvních dnech svého pražského působení Milan oslňoval svými znalostmi a strhující rétorikou. Vzpomínám, jaké nábožné ticho se vždy rozhostilo na zasedáních Machoninova týmu po jeho učném a vybroušeném vystoupení. K obnovení dechu musel zpravidla zavelet sám velký šéf!

Ano, byl to „velký šéf“ Pavel Machonin, který objevil a přitáhl Milana Petruska ze Zlína do Prahy, spolu s jeho přítelem a starším kolegou Zdeňkem Strmiskou. Dvě jména, o nichž jsme předtím netušili a která se pak vtesala do základních kamenů institucí obnovené české sociologie – katedry sociologie na Filosofické fakultě a Sociologického ústavu ČSAV. Před odchodem na fakultu – za svým životním posláním učitelle – se však Milan zásadním způsobem podílel na velkém výzkumu sociální stratifikace v roce 1967.

Pokud jde o tento výzkum, nejenže ovlivnil jeho koncepci, ale ujal se té nejtěžší pasáže z empirických výsledků, totiž kapitoly o sociopreferenčních vztazích. Zatímco my ostatní jsme interpretovali data, on dostal prázdné tabulky – neboť lidé se nechťeli svěřovat s informacemi o svých přátelských a rodinných kontaktech. Pamatuji si jeho slova: „Tož budu psát o tom, co v datech není a proč